

Croatica XXIII/XXIV (1992/1993) – 37/38/39 Zagreb

Izvorni znanstveni članak

Stipe Botica

**MITOLOŠKI SLOJEVI HRVATSKE USMENE
KNJIŽEVNOSTI**

UDK 886.2:398]:299.18

Hrvatska usmena književnost i pučka predaja, dakle, nude brojne primjere staroga hrvatskog poganskog života. I onda kad su stopljeni s kršćanskim svjetonazorom, duboko nazočnim u hrvatskom životu i običajima, ostaci iz stare vjere znače važan dio hrvatske etnoduhovnosti.

Usmena je književnost samo jedan od izvora gdje je pohranjena mitološka građa i gdje se nalazi mitološko iskustvo jednoga naroda. No, ni u jednome narodu usmena književnost ne stvara mit već ga samo prenosi, čuva (O. M. Frejdenberg, 87). Sam mit je priča (C. L. Strauss), priča o nečemu što se događalo u najranijoj fazi ljudskoga postanka, priče o stanovitim suodnosima božanskih bića i čovjeka (M. Eliade, 12), odnosima koji su se bitno ticali čovjeka. Zato su svugdje takve *priče* bitni elementi ljudskoga duha. Mit i mitske predodžbe vrlo su rano prešle u usmeno prenošenje i u nekim se svojim pojavnim oblicima, makar i udaljeni od prave mitologije, neće nikada izgubiti u bilo kojeg naroda.

Hrvati su svoju mitologiju, usustavljaju u priču, donijeli iz prado-movine, supostavili je onoj koja je već bila na ovim prostorima gdje su Hrvati došli. Tu je, naime, obitavalo autohtono stanovništvo, već kako se na kojem prostoru nazivalo: Delmati, Liburni, Japodi, Histri, Panoni., koje posjeduje svoju materijalnu i duhovnu kulturu, a svakako i mitologiju. Došlo je do miješanja novodošlih Hrvata, Slavena, sa starosjediocima, te su s vremenom Hrvati dali potpuno obilježje, identitet i entitet, današnjemu prostoru Hrvata. Najvjerojatnije i *stara vjera* Hrvata postupno postaje superiorna mitološkim supstratima starosjedilaca i zbog brojčane premoći i zbog silnog utjecaja na svakodnevni život. Stoga je u svim potonjim mitološkim slojevima na ovome prostoru hrvatski mitološki supstrat daleko češći, uščuvaniji od vjera koje su Hrvati ovdje zatekli. Vjera Hrvata doseljenika bila je, vjerojatno, više manje slična praslavenskoj mitološkoj duhovnosti kakvu su rekonstruirali različiti slavenski mitolozi od Nestorove i Helmoldove kronike do najnovijih mitoloških kresmatija i studija.

Za moguću je hrvatsku mitologiju od osobite važnosti da sadrži one elemente koji se nalaze u hrvatskoj sredini i koji daju specificum croaticum i da se oni supostave mitološkim slojevima autohtonog stanovništva na današnjem prostoru Hrvata. Valja pretpostaviti da je na isti način na koji je došlo do stapanja Hrvata sa starosjediocima došlo i do stapanja mitoloških priča. Hrvati, tj. ovaj novi entitet: brojčano i životno jači postupno asimilira autohtono stanovništvo, vrlo brzo na ovim prostorima dolazi u doticaj s kršćanstvom, vjerom i ideologijom koja je a priori protiv poganskog elementa. Ali, stara se vjera/pravjera žilavo odupirala te se dugo, dugo sačuvala u *životu i običajima* Hrvata, kao što pokazuju svi relevantni zapisi do našega vremena. Nije na odmet istaknuti da najvažniji dokumenti za hrvatsku povijest, osobito glede pitanja pokrštenja Hrvata, od 7. do 12. stoljeća odreda ističu za predkršćanske Hrvate riječ *pogani*, jer su vjerojatno svoju vjeru (i mitologiju) prakticirali. Tako, primjerice, put opata Martina (640–642) po Dalmaciji i Istri »radi otkupa zarobljenika koje su *pogani* (moje isticanje) zarobili« (R. Katičić, 1987, 24; F. Šanjek, 45). U *Raspravi Crnorisca Hrabra* Hrvati, kao i ostali Slaveni, »*pogani* sonšte«. Glava 31. *De administrando imperio* govori da »Hrvati koji sada stanuju u dijelovima Dalmacije potječu od *nekrštenih* Hr-

vata« (Šanjek, 45). Hrvati su pak, po Tomi Arcidakonu, po dolasku »poprskani Arijevim zakonom«, a Ivan je Ravenjanin uz Dioklecijanov mažozolej učinio crkvu i »očistio od varljivih idola« (Šanjek, 55). Nema jednoznačnih dokaza o tijeku pokrštenja Hrvata, a nisu poznati ni načini kako je tekao pokrštajni postupak. Jedno je ipak sigurno: postupak je dugo trajao, osobito s obzirom na privikavanje života po kršćanskim načelima i to u svima trima hrvatskim etnokulturnim sredinama: jadranskoj, dinarskoj i panonskoj (M. Gavazzi). Čini se da je panonska sredina bila najviše prijemljiva za produženje života starohrvatskih poganskih običaja jer je općenito ukupan život (prostorno, klimatski) bliz onome iz pradolomovine. Najviše pisanih dokumenata o postupku pokrštenja ima iz primorske Hrvatske, jednako kao i postupak pohrvaćivanja. Ne zna se kad je završio jedan i drugi čin. Tek se, primjerice, iz podatka da su Zadranjani 1177. dočekali papu Aleksandra III. *cum canticis in eorum slavonica lingua* predmnijeva da je ovdje najprije završio postupak pohrvaćivanja. A pogansko starohrvatsko mitološko nasljeđe ostalo je još dugo u praksi običnog puka, ono nasljeđe koje je spoj svih etnosupstrata koji su se izmiješali na ovome prostoru. S prevagom, dakako, onoga supstrata koji je na kojem području prevladavao. Hrvati nemaju nikakve svoje »novgorodske« kronike ni Vladimira Svjatoslaviča da se pokaže kakav je bio odnos prema poganskim idolima. Tek se iz raspršenih etnoloških fragmenata iz kasnijeg razdoblja može donekle pretpostavljati kako je tekao proces prilagodbe života prema kršćanskoj duhovnosti. Ima ipak dovoljno podataka za tvrdnju da je kod Hrvata i nakon pokrštenja usporedo živjelo pogansko s kršćanskim, ne škodeći odveć jedno drugome. Do promjene duhovnog zora ne dolazi se nikakvim službenim činom, naredbom, propisom. Od 12. stoljeća, kad ima više povijesnih dokumenata i kada je većina poganskoga zamijenjena kršćanskim, ostali su znatni poganski tragovi, primjerice u toponimiji, ikonografiji i topografiji (Badurina i Tadić, 59). U primorskoj Hrvatskoj, gdje je postupak kristijanizacije bio najbrži, ipak su »sela i dalje ostajala vjerna svojoj staroj religiji i starim bogovima« (G. Novak, 44), a u dinarskom i panonskom etnološkom sloju i znatno duže.

Hrvatske je mitološke priče stvorio hrvatski narod i dao im ona obilježja koja su zadovoljavala određene životne potrebe. Tijekom duge optičajnosti u usmenoj predaji u takvim je pričama, kao što inače biva (Jan de Vries), našao objašnjenja mnogim tajnama u sebi i oko sebe, sukladno općim antropološkim potrebama. U folklornim pričama nalazi se tek djelomičan i reduciran mitološki sustav, prilagođen usmenoj transmisiji, baš kao što se drugdje nalazi u ikoničkom obliku ili u raznim arheološkim nalazima (graditeljstvo, inhumacija, numizmatika). Hrvatskoj mitologiji nedostaju čvrste i povezane cjeline kakve ima općeslavenski mitološki sustav (Leger, Conte, Ledić, Cavandish). Iz općeslavenske mitologije malo je podataka koji bi pomogli rekonstruirati samohrvatski mitološki sustav. Ipak se u fragmentima nalaze neki mitološki slo-

jevi, rasuti unutar povijesne, etnološke, homiletičke, poslovične i interpretativne građe. Tu prije svega mislim na djela (zapise i opise) Tome Arcidiakona, Jurja Šizgorića, Ivana Lučića, Mavra Orbinija, Adama Baltazara Krčelića, Matije Petra Katančića, fra Jeronima Filipovića, Alberta Fortisa i Ivana Lovrića, Maksimilijana Vrhovca, Ivana Kukuljevića, Luke Ilića Oriovčanina, Natka Nodila, Antuna Radića do Josipa Lovretića, Frane Ivaniševića, Milana Langa, Milovana Gavazzija i drugih sve do naših dana.

Nalaze se ovdje razbacani fragmenti koji, na pozadini *narodnog života i običaja*, odslikavaju hrvatsko mitološko iskustvo. Isto je s brojnim zapisima hrvatske usmene književnosti, osobito u lirskim (obrednim) pjesmama, bugarščicama, epskim pjesmama s mitološkom tematikom, paremiološkim blagom, legendama, predajama i bajkama. U svemu ovome, etnološkoj i usmenoknjiževnoj građi, nalaze se razni običaji i obredi, čaranja i vraćanja, strah od mračnih i tajanstvenih sila, grobova i greblja, strahopoštovanje prema gomilama, stećcima i vrhuncima, vjerovanja u mjesec, sunce, zvijezde i svemirske pojave, vjerovanja u uroke i nagaze, vilinska kola i sastanke, vilenjake i vilinsku djecu, alegorijske, metaforičke miteme, etiološka tumačenja, različite moralne legende, filozofske mitove i sl.

U mitskome su ozračju kod Hrvata, kao i drugdje (Graves, 13; Frejdenberg, 81–86; Lèvi-Strauss 1978), sve one pojave koje se nalaze *između života i smrti* – najvažnije teme svih mitova svijeta.

Iz usmene se predaje može doći do raznih aluzija o starim bogovima i vjerovanju, ali je nemoguće ispostaviti čvrst i obrazložen hrvatski panteon. Kad su hrvatski mitolozi izveli potpun mitološki sustav, bilo je to na razne načine: sveli veći dio usmenog stvaralaštva na mitsku alegoriju (Nodilo), po potrebi dodavali i domišljali mitološke dijelove (Sučić), potpuno stopili s općeslavenskom (Ledić), misaonom kombinatorikom učinili bitna uporišta (Mužić, za Silvana i Peruna). Najbolji se pokazatelji specifične hrvatske mitologije izvode ili arheološkim dokazima ili filološkom metodom (Katičić). R. Katičić je iz usmenih pjesama, predaja i paremiologizama pokazao i starost relevantnih mitoloških tekstova (negdje i na ie. razini), skup sakrosaktnih riječi i sintagmi i moguće obredno okruženje. Uz to je valjano izveden niz usporednih mitoloških sustava.

U izgradnji bilo kojeg mitološkog sustava posebno se treba čuvati svođenja relevantnih usmenih tekstova na alegoriju jer alegorija ni u jednoj svjetskoj mitologiji ne zaokružuje mitološko iskustvo pojedinog naroda, a nije imanentna ni mitskim pričama, kao što je metafora.

Hrvatski mitovi, okupljeni oko teme *život – smrt*, u istoj se mjeri odnose i na čovjeka i prirodu. I jedno i drugo, po mitskoj usmenoj izvedenosti, rodilo se (nastalo), razvija se i raste tijekom vremena, preoblikuje se i umire. Čovjek je dio prirode, a ova je s njim vezana *kultom godišnjih mijena*. Sve su prirodne promjene usko povezane sa životom drevnih božanstava, odnosno, *interpretatio christiana*, redosljedom godiš-

njih kršćanskih svetkovina i svetaca. Narodni život (običaji i obredi) okupio se oko glavnih blagdana koji su u se, u svoje unutrašnje značenje i za one koji participiraju blagdanje obrede, sabrali i ono kršćansko i naslage staroga poganskog stanja. Štovanje *Uskrsa* nije samo slavljenje najvažnijega kršćanskog blagdana, Kristova uskrsnuća, već i radost zbog buđenja prirode i snažan ljudski kliktaj sreće što se priroda nije dala svladati od tamnih, zlih sila. Proljetna svetkovina *Jurjevdana* jedva da ima išta od kršćanske duhovnosti već je sva usmjerena na *Zelenog Jurja*, vjesnika plodnosti, začetnika i darovatelja svih prirodnih dobara. Brojne su hrvatske pjesme o tome izvedene sukladno općoj ljudskoj prirodnoj mitologiji (Katičić). Isto je s *ophodima maja* i *obredima kraljica*. O *Ivan-danu* se sakupilo i svatkovanje vatre, groma i vrhunca, a *ivanjski krijes* je himnički znak božanskoga Sunca. Brojni su primjeri obrednog slavlja u čast darovateljima ljetnih plodova. *Božić* je okupio ne samo kršćansko *Božje rođenje* već i najdrevnije običaje *bdijenja* nad umrtvljenom prirodom koju je vatrom trebalo ugrijati. Isto je sveto drvo sagorijevalo u čast *maloga bog(ić)a* koji će u svojoj ljudskoj malešnosti (= dijete) pobijediti sile tame, mraka, *hudobe zime*, i sve ono što je htjelo nauditi čovjeku. Uz to se nazdravljalo, pjevalo, *slavilo kolede* u čast i Boga i čovjeka.

Neki su poganski slojevi ušćuvani bez bilo kakve sveze s kršćanstvom. S njima su također vezani različiti *sujevjerni* odnosi. Tako je u različitim usmenim predajama, mitološkim pjesmama izražen *astralni kult*, osobito *Mjeseca*, pa *Sunca* i zvijezda, velika mitološka optičajnost oblaka, munje i groma. Svi ovi elementi astralnoga pretežito su s antropomorfnim osobinama, odnosno kao »lebendige Personifikationen« (Grimm, 587). S druge strane, u hrvatskim su mitskim pričama snažno istaknuti motivi *zagroblja*, smrti, »religije groba« (Nodilo). Usmena ih je predaja ušćuvala s brojnim sujevjernim konotacijama.

Za raspon i jednoga i drugog motiva, prirodnog i mortualnog, samo po jedan primjer.

Kult Mjeseca poznat je na cijelom prostoru Hrvata, osobito na područjima većeg romanskog autohtonog supstrata. Ušćuvao se u usmenoј književnosti (izvedbi i zapisima), ikonički (heraldika, grobni ukras, numizmatika, Silvan). Bio je »prvo božanstvo Ilira« (Suić, 268), ali i u starom grčkom mitu »mjesec na prvom mjestu među astralnim božanstvima« (Graves, 15). Među Hrvatima je poznat još iz najranijeg spomena. Po Tomi Arcidakonu, pleme Kureta »u zemlji koju oplakuje Jadransko more« »u mnogih su pjesnika spomenuti zbog nekog smiješnog mišljenja. Naime, kada nastaje pomrčina mjeseca, misle da ga duhovi grizu i jedu, pa udaraju u sve kućne mjedene predmete, kao da vjeruju da, tjerajući demone bukom, pomažu mjesecu koji je u nevolji« (Mužić, 276). V. Menčetić je stvorio usporedbu, tragom stare hrvatske mitologije, da se čini »kano zec, gđino njih vape tak, jako no na mjesec, kad ga ie vukodlak« ili sveslavenski, po Jagiću, »vukodlaci (= oblaci) kad pomračī mjesec, kažu seljaci: vukodlaci izjedoše mjesec« (Nodilo, 607).

U hrvatskim je usmenim oblicima ostvaren kult mjeseca i u razvijenim pričama i u sitnim formulacijama. Tu je on lik, nekada i simbol: rog, brat Sunčev, mladić, dobrohotan, prtvorben: rađa se, raste, nestaje, ponovno se rađa, neuništiv, plodnost, spolnost, životna punina. U puku je osobito omiljen »mlad mjesec«. On je tada »nesiguran i ne valja tada ništa činiti« (Lovretić, 555). Treba mu pomoći da odraste, ne uznemirujući ga, a može i darom. Ostala je navika sve do naših dana (iz osobnoga iskustva: pedesetih godina) kad se prvi put pojavi na zvjezdanome nebu: valja mu pokazati nešto novčića i kazati dva-tri puta: »Miseće, ja tebi kovane, ti meni zlatne«.

Uz puni mjesec i uza zadnju četvrt vežu se također mnoge sujevjerne radnje, ali ne toliko kao uz mladi mjesec. Kult oko mjeseca i jest u svezi s mladošću: i kao aktera u ženidbenom činu, i kao korelat ljepote, kao sudionik u svatovima ili kao osvjetnik za kakvo neljudsko ponašanje.

Umiranje, mrtvac, pokop, priče o zagrobnom životu mitski su relevantne u svih naroda, vjera, mitologija. Kod Hrvata je i na ovom području došlo do miješanja starijih (poganskih) utjecaja i 'slavenskih i autohtonih' s novima, kršćanskim, za poimanje *zagrobnoga*. Ovdje su poganski običaji više nego u bilo kojem drugom odsječku života bili uporabljivi jer se obredi i običaji o umiranju brižno i postojano čuvaju baš kao i obilne *priče* koje se pletu oko tajni što ih smrt nameće i stanovite znatizelje odgonetnuti zagrobne zagonetke.

Relevantno je, mitski uobličeno i samosvojstveno, nekoliko motiva: umiranje, rastanak duše, odlazak duše »na istinu«, mjesto zagrobnog života: raj – pakao, grob, tipovi inhumacije, obred ukopa, pohodi duše.

Duša u tradicionalnom poimanju Hrvata »u nosu stoji«, netvarna, »trajinja i od raspadljivog tijela različita« (Nodilo, 506). U trenutku smrti »poput leptirice« ili »goluba« odlijeće (Lovretić, 527). Dobra »čista duša« »gre u raj« i općenito dobre duše »ne vraćaju se, jer im nije nikakva potreba« (Ivanišević, 611) te, kako se vjeruje u svim hrvatskim krajevima, ostavlja tijelo i ne vraća se više u njega«, »zla ostaje uvijek na zemlji, u mukama« (Lang, 931).

Nodilovo određenje izgleda duše kao »čiste iskre što odletje s ognja nebeskoga« (536) samo je filozofska, domišljena, alegorija, ali je višeput potvrđeno mišljenje da »dok duša naokolo lijeće, ona nije sretna« (Nodilo, 510). U skladu je također tvrdnja o lošim dušama da Bog »popušća kadikad ... dušan iz pakla, nek se objavu svitu« (510).

Osim biblijskih oznaka za *raj* i *pakao* Hrvati, bar koliko je iz usmenih zapisa dostupno, oskudno označavaju i mjesto i izgled (čistilište nikako). No, pri svakom spomenu pojma »pakao« obvezatno ga prati strah, jeza, odvratnost. Nodilovo navođenje izgleda raja/rajevine (534-535) nikako nije adekvatno hrvatskoj tradicionalnoj mitologiji, a još manje činjenica u koju bi puk vjerovao o prostornoj blizini raja i pakla, odnosno

da se »preko mostića iz pakla ide u raj« (535). Raj je samo, modo christianitatis, mjesto blaženstva, sreće, uživanja i Božje blizine.

Nalazi u *grobovima* trebali bi više nego usmenoknjiževna riječ svjedočiti o mogućim vrstama starohrvatskog vjerovanja u zagrobno. Arheološki nalazi u mnogim grobovima na području Hrvatske nude različite činjenice pa čak i stanovitu konvivenciju poganskog i kršćanskog (Škobalj, 29). Svejedno ozbiljna kritika (Katičić) drži da još nisu dovoljno iskorišteni arheološki detalji za rekonstruiranje stare hrvatske mitologije. Usputno, grobne *gomile* još kriju neotkrivena značenja, ali su okupljalište mitološkoga značenja, kao i brojni ukrasi na *stećcima* (Wenzel), osobito mjesec, zvijezda, luk, jelen, kolo. To su nedvojbeno tragovi iz praznitka vjere, mada u zapisima usmene književnosti o tome ima relativno malo podataka.

Ispraćaji pokojnika – sprovodi, tipovi »razgovora« u naricaljkama, osobito otpozdravljanje znanih na drugome svijetu, mogući oblici (i simboli) *karmina* i *daća* među Hrvatima, ostaci su također starije poganske vjere. No, to su ipak motivi s jakim mjesnim obilježjima koji su tu i tamo nastajali i prilagođavali se pogrebnim običajima više nego bi bili oblikovan i čvrst znak iz poganskoga razdoblja.

Sujevjerje da se mrtvi mogu vratiti pod stanovitim uvjetima, odnosno da »pokojni mrtvi prilaze k živima svojim« (Nodilo, 557) u kakvoj prijetvorbi (kao macić/mačić/mačak, makaruo, vampir, onostrana prikaza i sl.), krišom i javno, lutajući po bespućima ali i kućama, općenit je znak stare vjere i nema neko posebno hrvatsko obilježje.

Hrvatska usmena književnost i pučka predaja, dakle, nude brojne primjere staroga hrvatskog poganskog života. I onda kad su stopljeni s kršćanskim svjetonazorom, duboko nazočnim u hrvatskom životu i običajima, ostaci iz stare vjere znače važan dio hrvatske etnoduhovnosti.

LITERATURA:

1. Badurina A, Tadić M, *Hagiotopografija Istre i dubrovačkog područja*, Radovi IPU, br. 12–13, Zagreb 1988–1989.
2. Cavendish, R. i Ling, T. O, *Mitologija. Ilustrirana enciklopedija*, Ljubljana-Zagreb ³1988.
3. Conte, F, *Slaveni*, Beograd 1989.
4. Eliade, M, *Le sacré et le profane*, Paris 1971.
5. Ivanišević, F, *Poljica*, Split ²1987
6. Frejdenberg, O. M, *Mit i antička književnost.*, Beograd 1987.
7. Gavazzi, M, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*. I – II, Zagreb 1939.
8. Grimm, J, *Deutsche Mythologie*. I – II, Besorgt von Elard Hugo Meyer, Graz ⁴1953.
9. Graves, R, *Grčki mitovi*, Beograd-Priština 1987.
10. Katičić, R, *Hoditi – roditi. Spuren der Texte urslawischen Fruchtbarkeitsritus*, Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 33, Wien 1987.
11. Katičić, R, *Nachlese zum urslawischen Mythos vom Zweikampf des Donnergottes mit dem Drachen*, Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 34, Wien 1988.

12. Katičić, R, *Weiteres zur Rekonstruktion der Texte eines urslawischen Fruchtbarkeitsritus*, Wiener slavistisches Jahrbuch, Band 35 und 36, Wien 1989–1990.
13. Lang, M, *Samobor. Narodni život i običaji*, Reprint izdanje Samobor ²1992.
14. Leger, L, *Slavenska mitologija*, Beograd 1984.
15. Ledić, F, *Divovske legende*, Zagreb 1973.
16. Ledić, F, *Mitologija Slavena*, Zagreb 1970.
17. Lévi-Strauss, C, *Strukturalna antropologija*, Zagreb 1989.
18. Lovretić, J, *Otok*, Pretisak, Vinkovci ²1990.
19. Mužić, I, *Podrijetlo i pravjera Hrvata*, Zbornik »Kačić«, Split 1991.
20. Nodilo, N, *Stara vjera Srba i Hrvata*, Pretisak, Split ²1991.
21. Novak, G, *Prošlost Dalmacije, knj. I*, Zagreb 1944.
22. Sučić, N, *Hrvatska narodna mitologija*, Zagreb 1943.
23. Suić, M, *Neke historijske determinante u formiranju hrvatskog etnosa*, Naše teme, br. 2, Zagreb 1979, 361–374.
24. Šimunović, P, *Istočnojadranska toponimija*, Logos, Split 1986.
25. Vries, de Jan, *Betrachtungen zum Märchen besonders in seinem Verhältniss zu Heldensage und Mythos*, Helsinki 1954.
26. Šanjek, F, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata*, Zagreb 1988.
27. Škobalj, A, *Obredne gomile*, Sveti Križ na Čiovu 1970.
28. Wenzel, M, *Ukrasni motivi na stećcima*, Sarajevo 1965.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE MYTOLOGISCHEN SCHICHTEN IN DER MÜNDLICH ÜBERLIEFERTEN KROATISCHEN LITERATUR

Die kroatische Mythologie wurde am längsten und am ausgeprägtesten in der mündlichen Überlieferung erhalten, und zwar in den Aufzeichnungen, die vom 16. Jh. bis heute entstanden sind. In einer ausgesprochen christianisierten Perspektive finden wir Fragmente eines theogonischen heidnischen Systems, anthropomorphe Götterdarstellungen sowie Angaben über göttliche Eigenschaften. Die kroatischen mythischen Erzählungen sind nur Überreste eines uralten und längst verlorenen Systems, beruhend auf dem alltäglichen Leben, in dem das »Mythische« die bewegende Kraft des natürlichen Zyklus darstellt. Die mythischen Fragmente der mündlich überlieferten Literatur wurden erhalten in Phraseologismen, Sprichwörtern (vor allem Fluch und Segen), rhetorischen Formen, lyrischen Ritualgedichten, epischen mythologischen Fragmenten, äthiologischen Überlieferungen, Legenden, Märchen (der ausgeprägteste Mythos-Ersatz), unterschiedlichen Sitten und Bräuchen.

Die Reihenfolge der vom Mythischen abhängigen Motive und Themen: aždaja, bajanje, bedem, bog/božić, borba, čaranje, div, dualizam, duša, gavran, giganti, gomila, hrast, Ivanje, izvor, jelen, kamen, kob, kolede, kuga, ledine, ljepota, mjesec, mora, mumija, patuljak, Perun, proricanje, prsten, raj, rat, san, smrt, vatra, vepar, vid, vila, vještica, vrag, vukodlak, urok, zmaj, zmija, žrtva.

Abschließend: Die Mythologie in den Aufzeichnungen der kroatischen mündlich überlieferten Literatur stellt ein System dar, das die Theogonie umfaßt, eine göttliche Weltordnung und einen bedeutenden Einfluß der Götter auf das menschliche Leben zeigt.